

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“ปฏิบัติบูชา — บูชาด้วยการปฏิบัติ, ปฏิบัติบูชา”

คำว่า ปฏิบัติบูชา อ่านตามภาษาบาลีว่า ปะ - ตี - บัต - ตี - ปุ - ชา มาจากคำว่า ปฏิบัติ (การถึงเฉพาะลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏด้วยสติและปัญญา) กับคำว่า บูชา (การบูชา, เคารพ, นอบน้อม) รวมกันเป็น ปฏิบัติบูชา แปลว่า บูชาด้วยการปฏิบัติ หรือแปลทับศัพท์ เป็น ปฏิบัติบูชา เป็นการแสดงถึงความเป็นไปของธรรมฝ่ายดี คือกุศลธรรมที่เป็นไปพร้อมกับปัญญา ที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง เป็นการน้อมประพฤติตามพระธรรม คำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ซึ่งเป็นการบูชาอย่างสูงสุด ยิ่งกว่าการบูชาด้วยอามิส (วัตถุสิ่งของ) เพราะเหตุว่า การฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง น้อมประพฤติตามพระธรรม มีความตั้งใจที่จะดับกิเลสจนหมดสิ้น เป็นปฏิบัติบูชา ซึ่งเป็นไปตาม พระประสงค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีถึงสี่อสงไขยแสนกัปป์ ไม่ใช่เพื่อที่จะรับดอกไม้ แต่เพื่อให้สัตว์โลกได้หมดกิเลสด้วยการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม

ข้อความจากสุมังคลวิลาสนี้ อรรถกถา ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร แสดงถึงความสำคัญของปฏิบัติบูชาไว้ว่า

“จริงอยู่ ชื่อว่าอามิสบูชา (การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ) นั้น ไม่สามารถจะดำรงพระศาสนา แม้ในวันหนึ่งบ้าง แม้ชั่วตีชั่วยามาคู (ชั่วดั้น) ครั้งหนึ่งบ้าง. จริงอยู่ วิหารพันแห่ง เช่น มหาวิหาร เจดีย์พันเจดีย์ เช่นมหาเจดีย์ ก็ดำรงพระศาสนาไว้ไม่ได้, บุญ ผู้ใดทำไว้ ก็เป็นของผู้นั้น ผู้เดียว. ส่วนสัมมาปฏิบัติ ชื่อว่าเป็นบูชาที่สมควรแก่พระตถาคต, เป็นความจริง ปฏิบัติบูชา นั้น ชื่อว่าดำรงอยู่แล้ว สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วย”

พระบารมี คุณความดีทั้งหมดที่พระมหาสัตว์ (พระโพธิสัตว์ที่จะได้ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) ได้ทรงสะสมอบรมมาตลอดระยะเวลาที่ยาวนานถึงสี่อสงไขยแสนกัปป์ ก็เพื่อที่จะได้ทรงตรัสรู้ความจริง และไม่ใช่เพียงการตรัสรู้เฉพาะพระองค์เพียงพระองค์เดียว แต่เพื่ออุปการะเกื้อกูลแก่สัตว์โลกให้มีความเข้าใจถูกเห็นถูก พ้นจากทุกข์ พ้นจากกิเลส ตามพระองค์ ด้วยการทรงประกาศความจริง แสดงพระธรรมหลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วโดยละเอียด โดยประการทั้งปวง เพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกในสิ่งที่มีจริง ที่ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเป็นธรรมตามความเป็นจริง เพราะสัตว์โลกมากไปด้วยความไม่รู้ ถ้าหากว่าพระองค์ไม่ทรงตรัสรู้และทรงแสดงความจริง สัตว์โลกก็จะไม่สามารถพ้นจากห้วงมหาสมุทรของความไม่รู้ได้เลย มีแต่จะจมอยู่ในห้วงมหาสมุทรของความไม่รู้และกิเลสทั้งหลายไปอีกนานแสนนาน ไม่มีที่สิ้นสุด

บุคคลผู้ที่เห็นคุณของพระธรรมเท่านั้นที่จะได้สาระจากพระธรรม เพราะมีการฟังมีการศึกษาด้วยความละเอียดรอบคอบ ไม่ประมาทในแต่ละคำที่พระองค์ทรงแสดง แม้ว่าคำว่า “ปฏิบัติธรรม” มีปรากฏในคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะเป็นการปฏิบัติผิด เป็นการทำความอยาก ความต้องการ ความหลง ความไม่รู้ ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญขึ้นของปัญญา ในขณะที่ปฏิบัติผิดนั้น ก็เพิ่มพูนโลภะ ความติดข้องต้องการ และความเห็นผิดให้มากขึ้น เพราะแท้ที่จริงแล้ว การปฏิบัติธรรม เป็นการอบรมเจริญปัญญา เพื่อรู้สภาพธรรมที่ปรากฏ คือรู้นามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเริ่มต้นด้วยการฟัง การศึกษาให้เข้าใจในสภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมโดยประเภทต่างๆ ว่าเป็นธรรมแต่ละอย่างๆ ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เช่น เห็นเป็นธรรม สัมผัสเป็นธรรม ได้ยินเป็นธรรม เสียดเป็นธรรม ความโกรธเป็นธรรม ความเข้าใจถูกเห็นถูกเป็นธรรม เมื่อมีความเข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว ก็ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้สติและปัญญาเกิดขึ้น ทำกิจหน้าที่ สติและปัญญาเกิดขึ้นระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เป็นการถึงเฉพาะลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงตามความเป็นจริง โดยไม่เลือกสถานที่ กาลเวลา และไม่เจาะจงที่จะรู้สภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด ทั้งหมดล้วนเป็นธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น และขณะนั้นเป็นการน้อมบูชาพระรัตนตรัย บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสูงสุด เพราะเป็นการน้อมประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามคำสอนที่พระองค์ทรงแสดง อันเป็นพุทธประสงค์ที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีมา ก็เพื่ออุปการะเกื้อกูลให้สัตว์โลกให้พ้นจากความเห็นผิด ความไม่รู้ และกิเลสทั้งหลาย ซึ่งในขณะนั้นธรรมฝ่ายดี มีสติ ปัญญา เป็นต้น เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ ไม่มีตัวตนที่ปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่า ขณะนี้มีธรรม มีสิ่งที่มีจริงๆ เกิดขึ้นเป็นไปอยู่ตลอด ไม่ว่างเว้นจากธรรมเลยแม้แต่ขณะเดียว ถ้าไม่มีการได้ยินได้ฟังเลย จะไม่สามารถเข้าใจสภาพธรรมที่มีจริงๆ ในขณะนี้ได้ ในเมื่อเป็นธรรม แต่ไม่รู้ว่าเป็นธรรม ก็ย่อมไม่สมควรแก่การที่จะรู้ชัด รู้จริง รู้แจ้งในสภาพธรรมได้ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้มีความละเอียดอย่างยิ่งในการฟัง ในการศึกษา ไม่ประมาทในพระธรรมแต่ละคำ เพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกจริงๆ ในสิ่งที่กำลังฟัง ซึ่งเป็นเหตุสำคัญที่จะนำไปสู่ความเจริญของปัญญายิ่งๆ ขึ้นไป

เพราะฉะนั้นแล้ว สิ่งที่เขาไม่ได้เลย คือ การฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ในยุคสมัยที่พระธรรมยังดำรงอยู่นี้ บุคคลผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร เผยแพร่พระธรรมตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ก็ยังมีอยู่ จึงเป็นโอกาสที่ดีสำหรับผู้ที่สะสมบุญมาแต่ปางก่อน เห็นประโยชน์ของการได้เข้าใจความจริง จะได้สะสมปัญญาจากการได้ฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมในแต่ละครั้ง สะสมเป็นอุปนิสัยที่ดีต่อไป จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์พร้อมของปัญญาได้ในที่สุด เพราะการที่ปัญญาจะมีมาก จนเป็นเหตุให้สติสัมปชัญญะเกิดขึ้นระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เป็นการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นการบูชาอย่างสูงสุดได้นั้น ก็จะต้องเริ่มจากการฟังพระธรรม สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูก ไปทีละเล็กทีละน้อย.

